بررسی تجارب زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان استان خراسان جنوبی از اردوهای جهادی: مطالعه پدیدارشناسی

محمدعلی پور ❋[۱]، محمدولی پور[۲]، محمدامیر خسروی چاهک[۳]، محمدجواد رضوانی[۴]، مجتبی ملکی زهان[۵]، امیرعلی جهانی کیا[۶]

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۰۵ **تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۰۵**

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۱۵ **تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۲/۰۶**

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیست و هفتم، شماره ۱۰۳، تابستان ۱۴۰۳

20.1001.1.1735501.1403.27.103.2.9

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی تجارب زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از اردوهای جهادی صورت گرفت. این مطالعه با روش کیفی و با استفاده از رویکرد پدیدارشناسی انجام شد. پژوهشگران با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع معیار، تعداد ۹ نفر از دانشجو معلمان پسر اعزامی به اردوهای جهادی را شناسایی و انتخاب کردند. داده‌های پژوهش با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری‌شده و روایی پرسش‌های مصاحبه مورد بررسی قرار گرفت و از آن‌ها مصاحبه نیمه ساختار یافته به عمل آوردند. جهت تجزیه‌وتحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، از روش هفت مرحله‌ای کلایزی و از نرم‌افزار MAXQDA11 به‌عنوان ابزار تحلیل استفاده شد. جهت اعتباربخشی به یافته‌ها از ملاک چهارگانه گوبا و لینکلن (۱۹۸۹) استفاده شد. تجارب دانشجو معلمان در قالب چهار مضمون اصلی اهداف و ماهیت (تربیت‌معلمان معنوی و جهادی، رسیدگی به مناطق محروم، افزایش روحیه کارگروهی)، علت حضور (همراهی با دوستان، تفریح و سرگرمی، علاقه‌مندی، رشد فردی، احساس وظیفه و کسب توانمندی و مهارت)، چالش‌ها و مشکلات (شناسایی و تشخیص مناطق محروم، بهداشت و تغذیه، حمل‌ونقل، عدم مدیریت اوقات فراغت و سختی کار) و پیامدها و دستاوردها (پیشرفت مناطق محروم، رشد آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان روستا، مهارت‌آموزی، تأثیر روانی مثبت، افزایش جامعه‌پذیری و دوستی و صمیمت و تقویت تشکیلات) طبقه‌بندی شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان بر این اعتقاد هستند که حضور در اردوهای جهادی شخصیت‌ساز است و برای آن‌ها پیامدهای مختلفی داشته است و همچنین این اردوها در کسب مهارت‌های زندگی و معلمی برای آن‌ها اثربخش بوده است. دانشجو معلمان در کنار تمامی دستاوردهای ذکر شده، مشکلاتی و چالش‌هایی را در این سفر مطرح کرده‌اند.

واژگان کلیدی:

اردو جهادی، بسیج، دانشجو معلم، دانشگاه فرهنگیان

---

[۱] گروه آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران، (نویسنده مسئول) Mo.alipour@cfu.ac.ir

[۲] گروه آموزش تاریخ، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، تهران، ایران m.valipoor@cfu.ac.ir

[۳] دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. mohammadamir.kh8181@gmail.com

[۴] دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران rezvany.mj80@gmail.com

[۵] دانشجوی کارشناسی امور تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران mojmal1377@gmail.com

[۶] دانشجوی کارشناسی آموزش ابتدایی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران amirjahanikia6@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسأله

۱-۱- مقدمه و موضوع

حرکت کشور در مسیر پیشرفت به شناخت مسائل و تلاش و مجاهدت خستگی‌ناپذیر و داشتن روحیه و اقدام جهادی در عرصه‌های مختلف بستگی دارد و هرکس به سهم خود باید گامی در این مسیر سخت بردارد. پیمودن این مسیر به شناخت مسائل و مشکلات کشور و همچنین روحیه و توان مدیریت جهادی نیاز نام دارد. یکی از این عرصه‌های پیشرفت مبتنی بر منافع مناطق محروم، حرکت‌های جهادی است که در قالب اردوهای جهادی معرفی‌شده است (امیرپور و احمدی، ۱۴۰۰). گروه‌های جهادی تنها مجموعه‌ای هستند که بدون چشم‌داشتی دست به خدمت‌رسانی در سراسر کشور، برای رفع محرومیت می‌زنند. آنچه مسلم است ارزش والای این کارگروهی است که با کمترین هزینه‌ها به رفع مشکلات مردم مناطق محروم می‌پردازند (بنی ابراهیمی و موسوی نیا، ۱۴۰۲). یکی از عرصه‌های پیشرفت مبتنی بر منافع مناطق محروم، حرکت‌های جهادی است که در قالب اردوی جهادی به منصه ظهور رسیده است. اردوهای جهادی مجموعه فعالیت‌هایی است مبتنی بر اندیشه‌های اسلامی انقلابی و بومی که در آن تعدادی از دانشجویان، طلاب حوزه‌های علمیه، دانش‌آموزان یا دیگر اقشار، خودجوش و داوطلبانه در مناطق محروم کشور حاضر می‌شوند و باهدف محرومیت‌زدایی به عرضه انواع خدمات از فرهنگی، آموزشی، تحصیلی و اقتصادی می‌پردازد (امیرپور و احمدی، ۱۴۰۰). اردوهای جهادی را می‌توان مجموعه اقدامات سازنده و اثرگذار اقشار گوناگون مردم در قالب گروه‌های خودجوش برای حضور فعال و کارآمد در نقاط آسیب‌پذیر و نیازمند برآمده از اخلاص، همت، مسئولیت‌پذیری، وظیفه‌شناسی و روحیه مبارزه با رسالت خودسازی جهادی و خدمت‌رسانی مادی و معنوی در راستای دستیابی به قله‌های اهداف انقلاب اسلامی ایران دانست (افتخاری و حسین زاده، ۱۳۹۵).

اردوهای جهادی در قالب اردوهای طرح هجرت بسیج از سال ۱۳۷۹ با تدبیر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شکل گرفته است. این حرکت عظیم با پشتوانه فرهنگی و روحیه انقلابی رشد یافت و به پرورش و تربیت نسل جوان و انقلابی و زدودن چهره فقر و تبعیض و همچنین در راستای ترویج همکاری هدفمند بین اقشار مختلف مردم ازجمله دانشجویان پرداخت (فطرس و بهشتی فر؛ به نقل از زارعی و رحمانیان کوشککی، ۱۳۹۹). گروه‌های جهادی باهدف محرومیت‌زدایی کار خود را در مناطق کم برخوردار و دورافتاده کشور آغاز کردند و با تکیه بر توان مردمی این امر محقق می‌شد (بنی ابراهیمی و موسوی نیا، ۱۴۰۲). از همان ابتدای امر، اقشار مختلف مردم به اردوهای جهادی و اعزام به مناطق محروم علاقه

نشان دادند که یکی از این اقشار دانشجویان هستند. دانشجویان بسیاری با عناوین گوناگونی به فعالیت‌های داوطلبانهٔ محرومیت‌زدایی در مناطق محروم کشور می‌پردازند (بیچرانلو و حیدری، ۱۴۰۱).

پژوهش‌های متعددی در حوزه اردوهای جهادی صورت گرفته است. نتایج پژوهش حسین زاده (۱۳۹۵) نشان می‌دهد که کارکردهای اجتماعی برگزاری اردوهای جهادی شامل: رسیدگی به محرومیت، پرکردن اوقات فراغت و ایجاد خدمات عمومی می‌باشد در مطالعه افتخاری و حسین زاده (۱۳۹۵) انتقال گفتمان خدمت، آسیب‌شناسی اجتماعی روستا، مهاجرت نکردن روستاییان و تسهیل بروکراسی را نیز ازجمله کارکردهای اجتماعی برشمرده شده. همچنین میرباقری (۱۳۹۲) به این نتیجه دست یافت که اردوهای جهادی توانسته‌اند تااندازه‌ای ابعاد مختلف محرومیت منطقه را تقلیل دهند و برای خارج کردن منطقه از انزوا اثربخش باشند. با این حال با توجه به یافته‌های پژوهش مقصودی و ولدان زرقانی (۱۳۹۴) متأسفانه تلاش‌های صورت گرفته در قالب حرکت‌های جهادی برای دستیابی به هدف رفع محرومیت الگوی مشخصی نداشته و علیرغم ویژگی‌های بالقوه این حرکت‌ها مانند جوانی، چالاکی، انعطاف عمل، تنوع و تکثر مأموریت‌ها، بومی و مسئله‌محور بودن، هنوز از یک چارچوب منسجم و الگویی هدفمند برای اثرگذاری هرچه بیشتر برخوردار نیستند. در پژوهشی که بیچرانلو و حیدری (۱۴۰۱) در آن دریافت دانشجویان داوطلب محرومیت‌زدایی از تجربه مواجهه با مناطق محروم را موردبررسی قراردادند گزارش شد که فعالیت داوطلبان و دانشجویان برای "ایجاد حال خوب" در میان ساکنان مناطق محروم صورت می‌پذیرد در حالی‌که از دید برخی از این دانشجویان، اقدامات و عملکرد آن‌ها، در این مناطق منجر به توسعه مناطق محروم نشده و مواجهه آنان با محرومیت، منجر به مسئولیت‌زدایی و مقصرزدایی از محرومیت می‌شود. در این پژوهش همچنین تبیین شد که برای مطالعه موفق اردوهای جهادی و نیز تحلیل نقاط ضعف و قوت آن بررسی تجربه و نظرات دانشجویان مورد اهمیت است. همچنین بنا بر یافته‌های پژوهش رحیمی نسب و همکاران (۱۳۹۶) توجه به سه عنصر اقتصادی تولید، توزیع و مصرف در راستای تحقق محرومیت‌زدایی ضروری بوده و لذا طراحی الگوی جامع حرکت‌های جهادی باید با تکیه بر همین سه بعد انجام گیرد. با توجه به یافته‌های پژوهش دهقانی و صفری (۱۴۰۲) نیز، بین فرهنگ جهادی با بهره‌وری نیروی انسانی رابطه وجود داشته و همچنین بین اخلاق کار اسلامی و بهره‌وری نیروی انسانی رابطه وجود دارد. قابلیت تبدیل تفکر بسیجی به یک الگوی کامل مدیریتی با توجه به نقش‌آفرینی و کارآمدی بسیج در عرصه مدیریت جهادی در آموزش‌وپرورش، از یافته‌های پژوهش زرهانی (۱۳۹۵) می‌باشد.

ازآنجایی‌که استان خراسان جنوبی از استان‌های محروم کشور بوده، همواره بر اهمیت محرومیت‌زدایی در این استان تأکید شده است. روستاها و مناطق دوردست این استان، نیازمند اهتمام هر چه بیشتر مسئولان و مردم به وظیفه خدمت‌رسانی به ساکنین این مناطق است (نمکین و همکاران،۱۳۹۰: ۳۹). از طرفی همان‌طور که بیان شد یکی از اقدامات اصلی در راستای محرومیت‌زدایی، اردوهای جهادی است که اقشار مختلف جامعه در این اردوها حضور پیداکرده و در عرصه‌های گوناگون آن فعالیت می‌کنند. در این میان اما نقش دانشجویان به دلیل برخورداری از روحیه جوانی و تفکر انتقادی و آگاهی آنان نسبت به معضلات و مشکلاتی که فراروی راه پیشرفت جامعه وجود دارد، همواره نقش برجسته‌تری بوده است. دانشجویان دانشگاه‌های مختلف کشور، با حضور گسترده و پرشور خود در اردوهای جهادی، روحیه اصلاح گری در میدان عمل را از خود به نمایش می‌گذارند. دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان نیز همانند دانشجویان سایر دانشگاه‌ها هرساله با هماهنگی بسیج دانشجویی و دانشگاه اقدام به حضور در مناطق محروم کرده و تجارب ارزشمندی کسب می‌نمایند که انتقال این تجارب به سایر دانشجویان ارزشمند و ضروری است. لذا هدف از پژوهش حاضر بررسی تجارب زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از اردوهای جهادی است.

۱-۲- سوال اصلی پژوهش

دانشجو معلمان پسر دانشگاه فرهنگیان خراسان جنوبی نسبت به اردوهای جهادی چه تجربه‌ای دارند؟

۲- ادبیات موضوع و پیشینه

۲-۱- ادبیات نظری

جهاد از ریشه جهد است. جهد به معنای طاقت، نیرو، مشقت و سختی است. واژه جَهَدَ به معنای طلب کردن است به‌نحوی‌که فرد به مطلوب برسد و بر این اساس، مفاهیم طاقت، مشقت و صبر درراه رسیدن به مطلوب، در واژه جهاد مندرج است (نعمتی پیرعلی،۱۳۹۳: ۳). جهاد در لغت به معنای تلاش کردن و به کار بستن نیرو و توان، برای تحقق اهداف است (دعاگویان و بختیاری،۱۳۹۵: ۱۲۲). واژه جهاد دارای مفهومی اختصاصی واژه و عمومی بوده به‌نحوی‌که در قرآن کریم هم به معنای جنگ در میدان نبرد و هم به معنای گسترده‌تری که ابعاد گوناگون زندگی انسان را در برگیرد، از آن یادشده است. ازجمله اینکه واژه جهاد درآیات شریفه به معنی بذل جهد و کوشش در دفع دشمن است و بیشتر در مدافعه به جنگ اطلاق می‌شود اما می‌توان به‌طور مجاز آن را شامل دفع هر چیزی که ممکن است

شری به انسان برساند نیز دانست. بر اساس این تعریف، گفتمان خدمت‌رسانی به مردم و جامعه نیز در ذیل تعاریف و اهداف این واژه قرار می‌گیرد (ذبیح زاده باغلوئی و همکاران،۱۳۹۸: ۲۹).

اردوهای جهادی مجموعه فعالیت‌هایی است مبتنی بر اندیشه‌های اسلامی انقلابی و بومی که در آن تعدادی از دانشجویان، طلاب حوزه‌های علمیه، دانش آموزان یا دیگر اقشار، خودجوش و داوطلبانه در مناطق محروم کشور حاضر می‌شوند و باهدف محرومیت‌زدایی به عرضه انواع خدمات اعم از فرهنگی، آموزش، تحصیلی و اقتصادی می‌پردازد (کلهر،۱۳۸۷). در تعریفی دیگر که در نقشه راه حرکت‌های جهادی که توسط بسیج سازندگی منتشرشده، اردو جهادی را این‌گونه تعریف کرده است: مجموعه اقدامات سازنده و اثرگذار اقشار گوناگون مردم در قالب گروه‌های خودجوش برای حضور فعال و کارآمد در نقاط آسیب‌پذیر و نیازمند برآمده از اخلاص، همت، مسئولیت‌پذیری، وظیفه‌شناسی و روحیه مبارزه با رسالت خودسازی جهادی و خدمت‌رسانی مادی و معنوی (حسین زاده و افتخاری، ۱۳۹۵). اردوهای جهادی مجموعه فعالیت‌هایی است مبتنی بر اندیشه‌های اسلامی انقلابی و بومی که در آن تعدادی از دانشجویان، طلاب حوزه‌های علمیه، دانش‌آموزان یا سایر اقشار جامعه، خودجوش و داوطلبانه در مناطق محروم کشور حاضر می‌شوند و باهدف محرومیت‌زدایی به عرصه انواع خدمات اعم از فرهنگی، آموزشی، تحصیلی و اقتصادی می‌پردازند (امیرپور و احمدی، ۱۴۰۰).

از دستاوردهای انقلاب اسلامی، ورود فرهنگ ایثار و جهاد به عرصه‌های گوناگون علمی، فرهنگی، آموزشی کشور بود و درواقع واژه جهاد که در دوران دفاع مقدس بیشتر در عرصه دفاعی و در میدان نبرد حق علیه باطل نمود داشت، با پایان یافتن جنگ تحمیلی به سایر ابعاد اجتماعی و فرهنگی کشور راه یافت (افتخاری و حسین زاده،۱۳۹۵: ۱۰). چراکه اساساً فرهنگ جهادی، فرهنگی است که از یک‌سو بار فرهنگی دارد، یعنی مجموعه‌ای از باورها و اعتقادات و آداب‌ورسوم رایج و نظم‌دهنده به حرکت جمعی یک ملت در جهتی خاص است و از سویی ارزشی متعالی و اسلامی مانند جهاد را در جامعه به فعلیت می‌رساند (جاجرمی زاده و همکاران،۱۴۰۰: ۹۹). از طرفی در نقشه راه حرکت‌های جهادی که توسط بسیج سازندگی منتشر شد، اردوهای جهادی به‌عنوان مجموعه اقدامات سازنده و اثرگذار اقشار گوناگون مردم در قالب گروه‌های خودجوش جهت حضور فعال و کارآمد در نقاط آسیب‌پذیر،

باروحیه اخلاص، همت، مسئولیت‌پذیری باهدف خدمت‌رسانی مادی و معنوی در راستای دستیابی به قله‌ها و اهداف انقلاب اسلامی ایران، تعریف‌شده است. حرکت‌های جهادی که تحت عنوان اردوی جهادی آغاز شد، یکی از ابعاد جهاد در معنای جدید است.

سرآغاز ایده شکل‌گیری اردوهای جهادی به ابتدای انقلاب اسلامی بازمی‌گردد. پس از پیروزی انقلاب، با توجه به اهمیتی که نظام جمهوری اسلامی به روستاییان می‌داد، رفع محرومیت‌های حاصل از دوران شاهنشاهی در دستور کار قرار گرفت و جهاد سازندگی با دستور رهبر کبیر انقلاب در ۲۷ خرداد ۱۳۵۸ تشکیل شد. امام عزیز هم در پیامی مردم را به جهادی بزرگ برای سازندگی خرابی‌ها دعوت کرده و فرمودند:"باید به ملت متوسل بشویم. ملتی که بحمدالله مهیای خدمت و فداکاری، بوده و هستند. ملت ما با فداکاری بحمدالله مراحل بااهمیت را پشت سر گذاشته، موانع مرتفع شد، خائنین رفتند؛ و اگر تتمه‌ای هم باشد باهمت ملت خواهند رفت. لکن این دیوار شیطانی بزرگ که شکست، پشت این دیوار و خرابی‌های زیادی هست و ناچاریم که برای سازندگی به ملت متوجه بشویم. برای اینکه خرابی‌هایی را که در طول مدت حکومت جائر پهلوی در مملکت ما حاصل‌شده است ترمیم کنیم بحمدالله ملت ما راجع به سازندگی مهیا بودن خود را اعلام کردند. دانشجوهای عزیز، متخصصین، مهندسین و بازاریان، کشاورزان همه قشرهای ملت داوطلب‌اند که ایرانی که به‌طور مخروبه به دست ما آمده، بسازند ازاین‌جهت باید ما این جهاد را به سازندگی موسوم کنیم". به این شکل و بعد از صدور این فرمان اقدامات برای تشکیل رسمی سازمان جهاد سازندگی آغاز شد؛ اما پس از حذف شدن جهاد سازندگی از ساختار نهادهای انقلابی کشور، به یک حرکت جهادی و انقلابی در حوزه محرومیت‌زدایی و مبارزه با تبعیض احساس نیاز می‌شد. رهبر معظم انقلاب نیز طی چند سخنرانی به موضوع محرومیت‌زدایی اشاره داشتند و به دنبال آن جریانات دانشجویی و انقلابی نیز بانام گروه جهادی وارد عرصه سازندگی در مناطق محروم کشور شدند. از طرفی بنا بر رهنمودهای رهبر انقلاب، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، **جنبش‌های دانشجویی علاوه بر اینکه می‌توانند گروه‌های جهادی دانشجویی تشکیل دهند، در مورد تبیین نگاه جهادی و تبیین گفتمان جهادی در عرصه رسانه و در مورد تبلیغ این نوع فعالیت برای رفع محرومیت در سطح دانشگاه‌ها و سرریزشدن آن به جامعه نیز می‌تواند نقش مهمی را در راستای گفتمان جهادی و گسترش این گفتمان بر عهده بگیرد و انجام دهد.** نکته مهم اما در رابطه با اردوهای جهادی این است که این اردوها،

به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عرصه‌های فعالیت حرکت جهادی، محتاج نیازسنجی، هدف‌گذاری و طرح‌ریزی سنجیده و کارشناسی است. چراکه در غیر این صورت علاوه بر عدم دستیابی به اهداف پیش رو، باید منتظر نتایج منفی و عقب‌گردهای اساسی در این عرصه باشیم. ازاین‌رو باید در گام نخست اصول اردوهای جهادی را شناخت و آن‌ها را بر اساس همین اصول برنامه‌ریزی کرد. برخی از مهم‌ترین این اصول عبارت از: دین‌محوری، حرکت و پویایی، معنویت و اخلاق، تنوع و انعطاف و نشاط روحی و معنوی است (خاکبازان،۱۳۹۰: ۲۰).

۲-۲- پیشینه پژوهش

در راستای بررسی پیشینه‌ها در حوزه اردوهای جهادی تحقیقات قبلی موردبررسی قرار گرفت و پژوهش زیر استخراج گردید.

جدول ۱.خلاصه مطالعات پیشین

نویسندگان /روش استفاده‌شده	اهداف و یا سؤالات اصلی	مهم‌ترین یافته‌ها
حسین زاده و افتخاری (۱۳۹۵)- ترکیبی	کارکردهای اجتماعی اردوی جهادی چیست؟	-اردوی جهادی در کاهش محرومیت حرکت در مسیر عدالت اجتماعی مؤثر است. -تقویت و انتقال گفتمان خدمت -پر کردن اوقات فراغت نسل جوان و نوجوان در قالب فعالیت اثربخش
زرهانی (۱۳۹۵)- مطالعه کتابخانه‌ای و نگاشت علی	-بررسی ابعاد و مؤلفه‌های کلیدی مفهوم مدیریت جهادی -طراحی الگوی مفهومی توسعه مدیریت جهادی در آموزش‌وپرورش	-اصلاح روش‌های تربیتی توسط مدیر جهادی و جلوگیری از بازتولید ناخودآگاهانه رذائل در نظام تعلیم تربیت -لزوم توجه به نقش تمدن سازی نهاد تعلیم و تربیت و ایجاد عزت‌نفس و خودباوری در نسل جدید
رحیمی نسب و سلیمانی و ولدان زرقانی (۱۳۹۶)- روش کتابخانه‌ای	-تبیین ویژگی‌های رویکرد اجتماع‌محور در محرومیت‌زدایی -ارائه الگوی مطلوب در ابعاد تولید، توزیع و	-لزوم افزایش سرمایه اجتماعی و روحیه همکاری از طریق کمک به مردم در جهت درک دغدغه¬های مشترک درزمینه مسائل محلی

و تحلیل کیفی گروه کانونی	مصرف مبتنی بر توانمندسازی اجتماعی	-افزایش روحیه مردم درزمینه درگیر شدن در مسائل اجتماعی و تأثیرگذاری در محله از طریق توانمندسازی آن‌ها و نهادهای مردم محور
امیرپور و احمدی (۱۴۰۰)- پیمایشی از نوع مطالعات همبستگی	-بررسی نگرش مردم روستاهای ایران نسبت به فعالیت‌های جهادی در حوزه درمان	-نگرش و دیدگاه مثبت مردم در مناطق محروم نسبت به عملکرد اردوهای جهادی پزشکی -عدم شناخت کافی مردم از فعالیت‌ها و خدمات اردوهای جهادی پزشکی در مناطقشان
بیچرانلو و حیدری (۱۴۰۱)- پدیدارشناسی	-فعالان داوطلب محرومیت‌زدایی چه دریافتی از فعالیت داوطلبانه خود در مناطق محروم دارند؟ -آیا حضور داوطلبان در مناطق محروم زمینه توسعه و محرومیت‌زدایی از این مناطق را فراهم کرده است؟	-تأثیر حضور افراد در مناطق محروم بر تقویت مطالبه گری محلی. -تأثیر حضور در مناطق محروم بر تقویت روحیه اعتمادبه‌نفس و خودسازی. -تأثیر حضور در مناطق محروم بر روزمره زدایی از زندگی افراد -تأثیر حضور افراد در مناطق محروم بر توسعه و بهبود امور زیربنایی منطقه
دهقانی و صفری (۱۴۰۲)-توصیفی از نوع همبستگی	-آیا رابطه معناداری بین فرهنگ جهادی با بهره‌وری نیروی انسانی از طریق اخلاق کار اسلامی در معلمان متوسطه اول وجود دارد؟	-وجود رابطه معنادار بین فرهنگ تعهد محور با بهره‌وری نیروی انسانی. -وجود رابطه معنادار بین فرهنگ راهبرد محور با بهره‌وری نیروی انسانی. -وجود رابطه معنادار بین فرهنگ جهادی و بهره‌وری نیروی انسانی.

بر این اساس با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در پژوهش‌های پیشین درباره اردوهای جهادی و فرهنگ جهادی، به نظر می‌رسد در حوزه اردوهای جهادی و بررسی نگاه دانشجو معلمان فعالیت پژوهشی اندکی صورت گرفته و کمتر به بررسی تجربه‌های ارزشمند آنان در دوران حضور در اردوهای جهادی پرداخته‌شده است؛ لذا هدف از پژوهش حاضر بررسی تجارب زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از اردوهای جهادی هست.

۳- روش تحقیق

مطالعه حاضر به روش کیفی و با استفاده از رویکرد پدیدارشناسی انجام‌شده است. ازآنجاکه پژوهشگران باهدف بررسی برداشت و تجارب متفاوت دانشجو معلمان نسبت به اردوهای جهادی، اقدام به جمع‌آوری و طبقه‌بندی اطلاعات کردند، لذا از روش پدیدارشناسی استفاده شد. به باور برخی از محققان این روش را می‌توان جهت پژوهش درباره هر جنبه‌ای از واقعیت طبیعی یا اجتماعی که افراد درباره آن برداشتی دارند، مورداستفاده قرارداد. جامعه آماری در این پژوهش کلیه دانشجو معلمان پسر دانشگاه فرهنگیان خراسان جنوبی بودند که از بین آن‌ها دانشجویان اعزامی به اردوهای جهادی با روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع معیار انتخاب و از آنان مصاحبه گرفته شد. در نمونه‌گیری هدفمند، انتخاب افراد به‌صورت آگاهانه از سوی پژوهشگر صورت می‌گیرد و حجم نمونه بر اساس اشباع نظری مشخص می‌شود. طی این فرایند ۸ نفر از دانشجو معلمان در قالبی کاملاً هدفمند شناسایی و برای مشارکت در پژوهش انتخاب شدند؛ به‌طوری‌که افراد نمونه باید سابقه حداقل دو دوره حضور در اردوهای جهادی را داشته و مصاحبه‌ها نیز تا رسیدن به اشباع داده‌ها ادامه پیدا کرد. با انتخاب هر فرد فرایند مصاحبه با وی آغاز شد و اطلاعات به‌دست‌آمده مورد تجزیه‌وتحلیل قرار گرفت. برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از راهبرد هفت مرحله‌ای کلایزی[1] (۲۰۰۲) استفاده شد. در این روش از رهنمودهای کلی داده‌ها استفاده‌شده است و شامل تعیین اظهارات مهم، ایجاد معنی، خوشه‌بندی‌های آن‌ها در مضمون‌ها و ارائه توصیفی جامع از پدیده موردمطالعه می‌شود (کرسول[2]، ۲۰۱۷). در این راهبرد، در مرحله اول یادداشت‌برداری از داده‌ها صورت پذیرفت. در مرحله دوم اظهارات و اصلاحات مرتبط با بحث بیرون کشیده شد. در مرحله سوم، از هریک از اظهارات یک مفهوم تدوین‌شده که بیانگر تفکر اساسی فرد بود، استخراج شد. مرحله چهارم، پس از بررسی چندباره خوشه‌های معنایی شکل‌گرفته و ارتباط آن با مقوله‌های کلی صورت گرفت. مرحله پنجم، نتایج برای توصیف جامع از پدیده تحت مطالعه به هم پیوند داده و دسته‌های کلی‌تری به وجود آمدند. مرحله ششم تقلیل‌سازی از یافته‌ها صورت پذیرفت؛ به‌طوری‌که توصیفات زائد، غیرقابل کاربرد و اغراق‌شده از ساختار کلی داده‌ها حذف گردید و در مرحله هفتم باهدف تائید یافته‌های پژوهش، با استفاده از روش بازبینی

---

[1].Colaizzi

[2].Creswell, John W

اعضا انجام گرفت. در مراحل تجزیه‌وتحلیل داده‌ها از نرم‌افزار مکس کیودا[1] نسخه ۱۱ استفاده شد.

برای گردآوری داده‌ها از روش مصاحبه عمیق و نیمه ساختاریافته استفاده شد. جهت ارزیابی نتایج پژوهش کیفی حاضر، از معیارهای گوبا و لینکلن[2] (۱۹۸۵) استفاده شد. گوبا و لینکلن از عنوان اعتمادپذیری یا قابلیت اعتماد[3] برای ارزیابی نتایج پژوهش کیفی استفاده می‌کنند. قابلیت اعتماد به بیانی ساده، میزانی است که در آن می‌توان به یافته‌های یک تحقیق کیفی متکی بود و به نتایج آن‌ها اعتماد کرد. به عقیده گوبا و لینکلن معیار قابلیت اعتماد شامل چهار معیار جداگانه اما به هم مرتبط است که شامل باورپذیری (همسازی و همبستگی داده‌ها)، اطمینان‌پذیری (توانایی تشخیص جایی که داده‌های یک مطالعه از کجا آمده، چگونه گردآوری‌شده و چه طور به‌کاررفته‌اند)، تأثیرپذیری (عینیت کیفی و انطباق یافته‌ها بر داده‌های پژوهش) و انتقال‌پذیری (اعتبار بیرونی) است (محمدپور، ۱۳۸۹ و محسن پور، ۱۳۹۰). به‌منظور افزایش باورپذیری، از راهبردهایی مانند بررسی به‌وسیله اعضا، توصیف و تحلیل دقیق یافته‌ها، یادداشت‌های بازتابی و به‌کارگیری سؤالات مناسب استفاده شد. برای تضمین انتقال‌پذیری، از توصیف انبوه و غنی اطلاعات در طول مراحل پژوهش و نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. برای افزایش تأثیرپذیری، ارائه جزئیات عملیاتی از جمع‌آوری داده‌ها و ارزشیابی‌های بازتابی ازجمله راهبردهای مورداستفاده در این مطالعه بود. باهدف اطمینان‌پذیری، تمام اطلاعات در طول فرآیند مطالعه با دقت، ثبت و ضبط و جزئیات مصاحبه‌ها نیز یادداشت شد.

جدول ۲. مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش

مشارکت‌کننده	سن	رشته تحصیلی	تعداد اعزام شدن	عضویت در بسیج
۱	۲۱	آموزش ابتدایی	۳ بار	۱۰ سال
۲	۲۰	آموزش ابتدایی	۲ بار	۵ سال

[1]. MAXQDA
[2] Guba & Lincoln
[3] Trustworthiness

۳	۲۶	آموزش ابتدایی	۴ بار	۲ سال
۴	۲۳	آموزش ابتدایی	۱۵ بار	۷ سال
۵	۲۰	آموزش ابتدایی	۳ بار	۱۰ سال
۶	۲۲	آموزش ابتدایی	۱۳ بار	۴ سال
۷	۲۲	آموزش ابتدایی	۳ بار	۱۲ سال
۸	۲۳	آموزش ابتدایی	۶ بار	۹ سال
۹	۲۴	آموزش ابتدایی	۷ بار	۱۲ سال

۴- یافته های تحقیق

در تحقیق حاضر مضامین اصلی و فرعی متناسب با داده‌ها بعد از تحلیل و کدگذاری به‌وسیله نرم‌افزار استخراج و در شکل و جدول ذیل ارائه‌شده است.

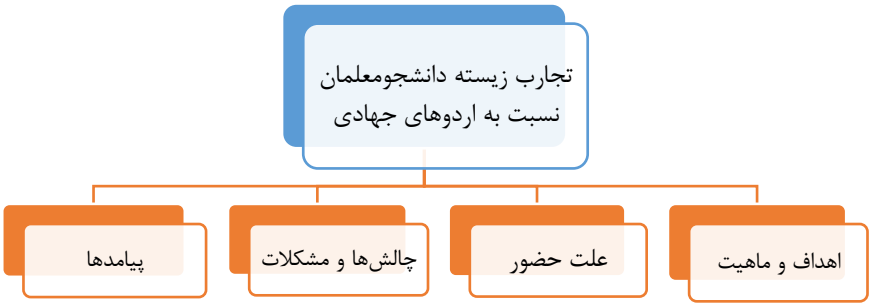

جدول ۳. مضامین اصلی و فرعی استخراجی از داده‌ها

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای باز
اهداف و ماهیت	تربیت‌معلمان معنوی و جهادی	اعزام دانشجو معلمان برای ساخته‌شدن، حضور دانشجو معلمان در مناطق محروم در جهت تربیت معنوی و جهادی، تقویت روحیه تعاون و ایثار
	رسیدگی به مناطق محروم	حرکت در راستای محرومیت‌زدایی مناطق محروم، ساخت‌وساز در مناطق کم برخوردار، ارتقا سطح فرهنگی مناطق محروم با ساختن مکان‌های عمومی و عام‌المنفعه

	افزایش روحیه کار گروهی	باهم بودن بچه‌ها، اعزام تیمی دانشجویان و باهم بودن، انجام گروهی کارهای عمرانی و اعزام گروهی، حل مشکلات از طریق مشورت و مشارکت گروهی
علت حضور	همراهی با دوستان	جذب بیشتر افراد از طریق رفاقت، تشکیل شدن جو دوستانه، تقویت روحیه اخوت، تقویت مثبت نگری و اعتمادی دوستان
	تفریح و سرگرمی	تفریح و فعالیت، تفریحی بودن یکسری از اردوها، تنوع محیط کاری و خروج از محیط دانشگاه، حس خوبی که ناشی از رشد و پایان کار، حس خوب بعد از انجام کار خوب
	علاقه‌مندی	ورود اولیه به حوزه اردو جهادی از طریق دانشگاه و با ایجاد علاقه ادامه در بسیج محلات، علاقه‌مندی به اردوها
	رشد فردی	محک زدن توانایی خود، به چالش کشیدن خود، بیشتر قدر داشته‌های خود را دانستن، کسب توانایی‌های جدید، کسب رضایت خداوند، احساس همدردی با محرومین
	احساس وظیفه	حضور درصحنه با توجه به مسئولیت در بسیج، یکی از علت‌های حضور دغدغه مندی و سطح ارزشمندی کار، خدمت به خلق
	کسب توانمندی و مهارت	کسب مهارت عمرانی، تعمیرات، کسب مهارت تصمیم‌گیری، کسب توانایی مدیریت، تمرین مدیریت، روحیه انجام کار تیمی
چالش‌ها و مشکلات	شناسایی و تشخیص مناطق محروم	شناسایی منطقه محروم از مسائل مهم اردو جهادی، لزوم وجود شفافیت در خصوص انتخاب منطقه جهادی
	بهداشت و تغذیه	چالش در حوزه تغذیه مثل سرد بودن یا باب میل نبودن، چالش در حوزه آب آشامیدنی، سرویس بهداشتی و حمام، عدم تأمین مواد غذایی، تأمین محل خواب
	حمل‌ونقل	کمبود وسیله نقلیه جهت عزیمت به شهر و برعکس، عدم امکان استفاده از وسایل نقلیه دانشگاه، در اختیار نداشتن وسیله برای انجام کارهای ضروری و اورژانسی
	عدم مدیریت اوقات فراغت	وجود ساختار مثل مشخص بودن تاریخ حرکت و ...، ناهماهنگی موجب مورد کم مهری قرار گرفتن بچه‌ها، ضرورت وجود افراد جهت غنی‌سازی اوقات فراغت و تایم‌های بیکاری دانشجویان جهادگر از طریق حضور مربی
	سختی کار	سنگین بودن پروژه، خستگی بچه‌ها بخصوص در حوزه عمرانی، تصمیم‌گیری در زمان بحران
پیامدها و دستاوردها	پرورش مهارت معلمی	رشد فردی خود دانشجویان ازلحاظ توانایی تدریس، کسب تجربه در حوزه آموزشی، آشنایی با اشکالات معلمی، پرورش معلم چند

		ساحتی، مخاطب شناسی در ارتباط با افراد روستا، تجربه آموزش، دغدغه مندی در حوزه مسائل آموزش‌وپرورش
	پیشرفت مناطق محروم	آشنایی افراد روستا با دیدگاه‌های جدید به‌واسطه حضور افراد جدید، مشاهده توانمندی‌ها و ظرفیت‌های افراد روستا و اطلاع دادن به ارگان‌ها، آشنایی افراد روستا با توانمندی‌های جدید به‌واسطه حضور افراد جدید، افزایش اعتماد و وفاداری روستائیان به‌نظام، افزایش سطح آگاهی مردم
	رشد آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان روستا	کمک به پیشرفت درسی دانش آموزان مناطق محروم، صحبت کردن با دانش‌آموزان در مورد مشکلاتشان و حل آن‌ها، افزایش خودباوری دانش‌آموز روستایی
	مهارت‌آموزی	مهارت‌آموزی دانشجویان، کسب تجربه در حوزه عمرانی، آشنایی با فرایندهای تعمیرات، آشنایی با فرایندهای رنگ‌آمیزی، مهارت اداره کلاس در آینده
	تأثیر روانی مثبت	افزایش اعتمادبه‌نفس دانشجویان، ایجاد انگیزه در دانشجویان، ایجاد رقابت در دانشجویان، دیدگاه بهتر نسبت به افراد روستا
	افزایش جامعه‌پذیری	تقویت توانایی کار گروهی، افزایش روابط عمومی بچه‌ها، پخته شدن به‌وسیله حضور در اردوی جهادی، آشنایی با فرایند ارتباط‌گیری بافرهنگ‌های مختلف، عدم تعصب در مسائل، شکل‌گیری شخصیت، تعامل با افراد مختلف، مسئولیت‌پذیری، اجتماعی‌تر شدن و همکاری با اهالی، آشنا شدن با فرآیند عمرانی
	دوستی و صمیمت	ایجاد دوستی و صمیمت، یافتن دوستان باب میل، شکل‌گیری دوستی‌های عمیق
	تقویت تشکیلات	اردو جهادی زمینه شکل‌گیری هسته‌های تشکیلاتی، تقویت توانایی کار تشکیلاتی

همان‌طور که جدول ۳ نشان می‌دهد، تجارب زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از اردوهای جهادی شامل ۴ مضمون اصلی "اهداف و ماهیت"، " علت حضور"، "چالش‌ها و مشکلات" و "پیامدها و دستاوردها" است. هر یک از این مضامین اصلی دارای مضامین فرعی است. جهت توضیح بیشتر هر یک از مضامین اصلی، در ادامه نمونه‌ای از تجارب دانشجو معلمان جهادی با استفاده از کدهای ۱ تا ۱۰ ذکرشده است.

-اهداف و ماهیت

یکی از یافته‌های پژوهش اهداف و ماهیت است که این مضمون اصلی دارای مضامین فرعی همچون رسیدگی به مناطق محروم، تربیت‌معلمان جهادی و معنوی و افزایش روحیه کار

تیمی است. مصاحبه‌شونده شماره ۲ بیان داشت که "حضور در اردوهای جهادی باهدف باهم بودن در کنار دوستان و افزایش روحیه کارگروهی و تیمی بین دانشجویان است". مصاحبه‌شونده شماره ۱ در مورد هدف اردوهای جهادی این‌طور بیان می‌دارد که "حضور و اعزام دانشجویان به مناطق محروم باهدف رسیدگی و ساخت‌وساز در این مناطق است". مصاحبه‌شونده شماره ۱ در مورد هدف اردوهای جهادی دانشگاه فرهنگیان این‌طور بیان داشت که "در دانشگاه فرهنگیان به دنبال این هستیم که روحیه معنوی دانشجو معلمان بالا رود و در مدیریت جهادی آینده خود از این اردوها استفاده نمایند و معلمان جهادی شوند".

-علت حضور

تجارب زیسته دانشجو معلمان نشان می‌دهد که علت‌های مختلفی منجر به حضورشان در اردوهای جهادی شده است. علت حضور یکی از مضامین اصلی این پژوهش است که این مضمون دارای زیر مضمون‌های همراهی با دوستان، تفریح و سرگرمی، علاقه‌مندی، کسب توانمندی و مهارت، رشد فردی، احساس وظیفه است. مصاحبه‌شونده شماره ۳ بیان داشت که " در ابتدا علت حضور من، محک زدن توانایی خودم بوده، کسب توانایی‌های جدید بوده، چون ماهیت اردوها متفاوت بوده و تأثیر داشته و اردوهای عمرانی بوده که می‌رفتیم و با یکسری فرایندها آشنا شدیم، یک فرایند می‌تونه تعمیرات باشه، رنگ‌آمیزی باشه و از این قبیل". مصاحبه‌شونده شماره ۶ در مورد علت حضور خود می‌گوید " بحث مدرسه حالا تدریس و فعالیت عمرانی در آن از دلایل شرکت من در اردوهای جهادی بود".

-مشکلات و چالش‌ها

یکی از مضامین اصلی پژوهش مشکلات و چالش‌ها اردوهای جهادی است. این مضمون دارای مضامین فرعی شناسایی و تشخیص مناطق محروم، بهداشت و تغذیه، حمل‌ونقل، عدم مدیریت اوقات فراغت و سختی کار است. مصاحبه‌شونده شماره ۶ در مورد مشکلات تغذیه این‌طور بیان می‌دارد که " چالش‌های اردوی جهادی هم از وقتی‌که اسم اردوی جهادی میاد، بحث اصلی اون کمبود منابع و مشکلات مالیش هست. حالا اگر وابسته به ارگانی باشیم، مانند دانشگاه فرهنگیان، منابع غذایی تأمین می‌شود. اما وقتی‌که وابسته به‌جایی نباشی حتی برای تأمین خوراک به مشکل می‌خوریم".

-پیامدها و دستاوردها

پیامدها و دستاوردهای اردوهای جهادی یکی از مضامین اصلی این پژوهش است که دارای زیر مضمون‌های پرورش مهارت معلمی، پیشرفت مناطق محروم، رشد آموزشی و تربیتی

دانش‌آموزان روستا، مهارت‌آموزی، تأثیر روانی مثبت، افزایش جامعه‌پذیری، دوستی و صمیمت، تقویت تشکیلات است. مصاحبه‌شونده شماره ۳ در رابطه با کد دوستی و صمیمیت این‌طور بیان می‌دارد که" اما بارزترین تجربه هم پیدا کردنه دوستان باب میل بنده بوده و دوستی‌های عمیقی شکل‌گرفته". مصاحبه‌شونده شماره ۸ این‌طور بیان داشت که " همین‌که شما یک کمکی رو به افراد جامعه تون دارین انجام میدین بدون اینکه مسئولیتی داشته باشی بدون اینکه اون کار وظیفت باشه بدون اینکه بخوای مزدی دریافت کنی میری بصورت جهادی یه کاری رو انجام میدی حقیقتا در راه رضای خدا اون کار رو انجام میدی از نظر فردی و روحانی انسان به یک تعالی هرچند اندکی میرسه".

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پژوهش کیفی حاضر باهدف بررسی تجارب زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان نسبت به اردوهای جهادی صورت گرفت. یکی از یافته‌های پژوهش اهداف و ماهیت اردوهای جهادی از نگاه دانشجو معلمان است. بر این اساس دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان، تربیت‌معلمان معنوی و جهادی را ازجمله اهداف این اردوها می‌دانستند. یافته‌های پژوهش افتخاری و حسین زاده (۱۳۹۵) که تقویت روحیه معنویت افراد را از کارکردها و اهداف اصلی اردوهای جهادی می‌داند، یافته‌های پژوهش حاضر را تائید می‌کند. در تبیین اهمیت این یافته می‌توان عنوان کرد که اساساً خدمت به جامعه و افراد نیازمند به کمک، موجب ارتقای معنوی و اخلاقی افراد و افزایش صبر و بردباری آنان در برابر مشکلات می‌شود.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، دانشجو معلمان، رسیدگی به مناطق محروم را از دیگر اهداف اردوهای جهادی می‌دانستند. یافته‌های پژوهش کلهر (۱۳۸۷) و افتخاری و حسین زاده (۱۳۹۵) که تقویت گفتمان خدمت به مناطق محروم و کم برخوردار را ازجمله اهداف و فلسفه‌های تشکیل گروه‌های جهادی می‌دانند، تائید کننده یافته‌های پژوهش حاضر هست. در تبیین اهمیت این یافته می‌توان بیان داشت که از اهداف اردوهای جهادی، حرکت به سمت محرومیت‌زدایی در تمامی عرصه‌های فرهنگی، آموزشی، تحصیلی و اقتصادی هست (امیرپور و احمدی،۱۴۰۰).

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد، دانشجو معلمان معتقدند افزایش روحیه کار تیمی از اهداف اردوهای جهادی هستند. یافته‌های پژوهش بیچرانلو و حیدری (۱۴۰۱) که همبستگی و ارتباط متقابل را ازجمله نگرش‌های افراد در مواجهه با مناطق محروم می‌داند،

با یافته‌های این پژوهش همخوانی دارد. در اهمیت این یافته می‌توان به این نکته اشاره کرد که اساساً تجربه حضور داوطلبانه در مناطق مختلف موجب تأثیر فوری و مثبت بر روی گشودگی و نگرش‌های مدنی افراد می‌شود (بیچرانلو و حیدری،۱۴۰۱).

تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه با دانشجو معلمان حاضر در اردوی جهادی نشان داد آن‌ها علل مختلفی را برای حضور در این اردو عنوان می‌کنند. بر این اساس، دانشجو معلمان همراهی و حضور در کنار سایر دوستان را از علل حضور افراد در این اردوها می‌دانند. یافته‌های پژوهش حجازی و سلیمانی (۱۳۸۹) که عامل دوستی را از دلایل توان مقاومت افراد در برابر موقعیت‌های تنش‌زا و دشوار عنوان می‌کند، تائید کننده یافته‌های پژوهش حاضر هست. درباره اهمیت این یافته می‌توان به اهمیت جوانان به حضور در جمع دوستان و همسالان اشاره کرد.

تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه با دانشجو معلمان حاضر در اردوهای جهادی همچنین نشان داد که آن‌ها عامل تفریح و سرگرمی را از دیگر علل حضور افراد در اردوهای جهادی می‌دانند. یافته‌های پژوهش عسکری ندوشن و صباغچی که تفریح و سرگرمی را از نیازهای جوانان و موجب افزایش سلامت روانی و اجتماعی آنان می‌داند، تائید کننده یافته‌های پژوهش حاضر هست. درباره اهمیت این یافته می‌توان بیان داشت که جوانان به دلیل برخورداری از روحیه و نشاط بالا، توانایی تبدیل وضعیت‌های تنش‌زا و دشوار را به محیط‌های نشاط‌آور و سرگرم‌کننده رادارند.

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد، احساس وظیفه از دیگر عوامل حضور دانشجو معلمان در اردوهای جهادی هست. یافته‌های پژوهش علی محمدی و همکاران (۱۴۰۰) که تقویت روحیه فداکاری و تعهد و درنتیجه احساس وظیفه را از عوامل حضور افراد در مناطق محروم و کم برخوردار می‌داند، نتایج پژوهش حاضر را تائید می‌کند. در تبیین این یافته می‌توان چنین بیان داشت که در جوامع انسانی و به‌خصوص در هنگام بروز مشکل یا سوانح مختلف، افراد احساس وظیفه و مسئولیت بیشتری را متوجه خود می‌دانند.

تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه با دانشجو معلمان حاضر در اردوی جهادی نشان داد آن‌ها اردوهای جهادی را دارای چالش‌ها و مشکلاتی می‌دانند. بر این اساس آن‌ها شناسایی و تشخیص مناطق محروم را ازجمله چالش‌ها و مشکلات اردوهای جهادی می‌دانند. یافته‌های پژوهش شیخ بیگلو (۱۳۹۰) که نابرابری‌های منطقه‌ای و دشواری شناسایی آن‌ها

را از تهدیدهای جدی درراه حصول توسعه متعادل و متوازن مناطق کم برخوردار می‌داند، با یافته‌های پژوهش حاضر همخوانی دارد.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد مشکلات مربوط به بهداشت و تغذیه ازجمله چالش‌های پیش روی اردوهای جهادی است. یافته‌های پژوهش خمر و همکاران (۱۳۹۷) که بر لزوم ارتقای سطح بهداشت و درمان در مناطق محروم و کم برخوردار تأکید دارد تأییدی بر یافته‌های پژوهش حاضر است. در تبیین اهمیت این یافته می‌توان چنین بیان داشت که همواره از اصلی‌ترین معضلات حضور امدادگران و گروه‌های جهادی در مناطق محروم، مشکلات مرتبط با بهداشت و تغذیه افراد حاضر در منطقه است. بررسی یافته‌های حاصل از مصاحبه با دانشجو معلمان نشان داد که مشکلات مرتبط با حوزه حمل‌ونقل آنان در این مناطق، ازجمله معضلات و چالش‌های اردوهای جهادی هست. یافته‌های پژوهش سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۵) که بر ضرورت احیا حمل‌ونقل در مناطق روستایی و به‌خصوص در استان‌های محروم تأکید داشته و آن را جهت کاهش فقر در این مناطق مؤثر می‌داند، یافته‌های پژوهش حاضر را تائید می‌کند. در تبیین اهمیت این یافته می‌توان چنین بیان داشت که در مناطق محروم و صعب‌العبور، حمل‌ونقل امدادگران و جهادگران به‌منظور خدمات‌رسانی بهتر اهمیت بسزایی دارد.

تحلیل یافته‌های حاصل از بررسی تجارب زیسته دانشجو معلمان همچنین نشان داد که اردوهای جهادی دارای پیامدها و دستاوردهایی است. بر این اساس آن‌ها پرورش مهارت معلمی را ازجمله دستاوردهای اردوهای جهادی می‌دانند. یافته‌های پژوهش سلمانی (۱۳۹۶) که توانایی علمی و پژوهشی و دستیابی به دانش به‌روز و کارآمد را از ویژگی‌های معلم جهادی می‌داند، تائید کننده یافته‌های پژوهش حاضر هست. در تبیین اهمیت این یافته می‌توان چنین بیان داشت که اساساً شرکت در اردوهای جهادی و فرایند تعلیم و تربیت دانش آموزان مناطق محروم و کم برخوردار می‌تواند موجب تقویت توانایی‌ها و استعدادهای مرتبط با حرفه معلمی دانشجو معلمان شود.

پیشرفت مناطق محروم ازجمله یافته‌های مرتبط با دستاوردها و پیامدهای اردوهای جهادی است که از طریق تجزیه‌وتحلیل مصاحبه دانشجو معلمان به دست آمد. یافته‌های پژوهش افتخاری و حسین زاده (۱۳۹۵) که موفقیت گروه‌های جهادی در خدمت‌رسانی و رایزنی آن‌ها برای جلب حمایت‌ها به این مناطق را از دستاوردهای چنین اردوهایی می‌دانند، با

یافته‌های پژوهش حاضر همخوانی دارد. در تبیین اهمیت این یافته می‌توان چنین بیان داشت که حرکت گروه‌های جهادی و داوطلب به سمت مناطق محروم موجب جلب‌توجه و حمایت مردم و مسئولان و درنتیجه پیشرفت این مناطق می‌شود.

تأثیر روانی مثبت از دیگر دستاوردها و پیامدهایی است که از طریق تجزیه‌وتحلیل یافته‌های پژوهش به دست آمد. یافته‌های پژوهش ایدر و طاهری (۱۳۹۵) که دستیابی به مدیریت و رهبری و استقلال و توانایی مشارکت در گروه را ازجمله پیامدهای کار درون‌گروهی اثربخش می‌داند، تائید کننده یافته‌های پژوهش حاضر هست.

پیشنهاد کاربردی در رابطه با برگزاری اردوهای جهادی در بعد ماهیتی این اردوها عبارت از تبیین و انتشار هر چه بیشتر اهداف و ویژگی‌ها و دستاوردهای فرهنگی این اردوها برای دانشجویان به جهت تشویق و ایجاد انگیزه در افراد برای حضور فعال و مشتاقانه‌تر در این اردوها است. در بعد علل حضور دانشجو معلمان در اردوهای جهادی پیشنهاد کاربردی به مسئولان برگزاری اردوهای جهادی این است که از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی ضروری پیش از اعزام برای داوطلبان حضور در اردوهای جهادی، زمینه ایجاد توانایی‌های لازم و کاربردی جهت فعالیت هر چه‌بهتر و سازنده‌تر افراد در مناطق محروم کشور را فراهم آورند. همچنین پیشنهاد می‌شود تا به علایق و استعدادهای متفاوت افراد، اهمیت داده‌شده و زمینه فعالیت آنان در حوزه موردعلاقه‌شان فراهم گردد.

درزمینه چالش‌ها و مشکلات اردوهای جهادی پیشنهاد می‌شود که از طریق بهبود وضعیت بهداشت و درمان و حمل‌ونقل و همچنین شناسایی صحیح و اصولی مناطق محروم و اولویت‌دهی به آن‌ها، زمینه مساعد جهت حضور دانشجویان در این اردوها ایجاد شود. مدیریت اوقات فراغت و استراحت دانشجو معلمان هنگام حضور در اردوهای جهادی و توجه به رفاهیات آن‌ها با توجه به مقتضیات منطقه، از دیگر راهکارهای ممکن جهت استقبال هر چه بیشتر دانشجویان از اردوهای جهادی است. همچنین پیشنهاد کاربردی در بعد دستاوردهای اردوهای جهادی به مسئولان امر این است که علاوه بر تبیین دستاوردهای این اردوها برای جامعه نخبگانی کشور، از طریق ایجاد زمینه حضور افراد متخصص در حوزه‌های گوناگون در کنار دانشجویان، دستاوردها و پیامدهای این اردوها را بسط و گسترش دهند.

با توجه به اینکه هدف این پژوهش بررسی و واکاوی تجارب دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان نسبت به اردوهای جهادی بود، به سایر پژوهشگران پیشنهاد می‌شود از جنبه دیگری به بررسی اردوهای جهادی پرداخته و تجارب برگزارکنندگان و مسئولان امر را نسبت به اردوهای جهادی مورد کنکاش و واکاوی قرار دهند. همچنین پیشنهاد می‌شود تا سایر پژوهشگران با به‌کارگیری روش‌های آماری مانند رگرسیون چند متغیری و مدل معادلات ساختاری، روابط بین متغیرهای مختلف یادشده در این پژوهش نسبت به اردوهای جهادی را به‌صورت کمی موردبررسی قرار داده و سهم دقیق هر مؤلفه را مشخص نمایند.

این پژوهش همچنین با محدودیت‌هایی نیز مواجه بود که ازجمله آن می‌توان به امکان سوگیری برخی پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان، امکان فراموشی در یادآوری برخی از مسائل و جزئیات موضوعات مرتبط با اردوهای جهادی اشاره کرد. همچنین کمبود مطالعات پژوهشی در ارتباط با اردوهای جهادی از دیگر محدودیت‌های پژوهش بود.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

مقاله‌ها

۱. امیرپور، مهناز و احمدی، مهدی (۱۴۰۰). نگرش مردم نسبت به عملکرد اردوهای جهادی پزشکی (مطالعه موردی: روستاهای خراسان شمالی). ***فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج***، ۲۴(۹۰)، ۱۷۷-۱۴۱.

۲. افتخاری، اصغر و حسین زاده، احمد (۱۳۹۵). کارکردهای اجتماعی انقلاب اسلامی: مطالعه اردوهای جهادی، **دو فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی و دفاع مقدس**،۲(۲)،۷-۲۸.

۳. ایدر، نبی الله و طاهری، طاهره (۱۳۹۵). ارزیابی اثربخشی کار گروهی و تعیین راهکارهای بهبود کارگروهی در دانشگاه علوم پزشکی شیراز، **فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر**،۱۱(۱)،۲۹۷-۳۱۸.

۴. بنی ابراهیمی، محمدحسن و موسوی نیا، سیدمهدی (۱۴۰۲). بایسته‌های رفتاری گروه‌های جهادی در تعامل با ساختارهای دولتی، بنیادهای خیریه و سازمان‌های مردم‌نهاد (مطالعه موردی شهرستان‌های جیرفت، عنبرآباد و کهنوج). **فصلنامه دولت پژوهی ایران معاصر**، ۹(۱)، ۷۱-۴۱.

۵. بیچرانلو، عبدالله و حیدری، ریحانه (۱۴۰۱). مطالعه دریافت دانشجویان داوطلب محرومیت‌زدایی از تجربه مواجهه با مناطق محروم. ***توسعه محلی (روستایی-شهری)***، ۱۴(۱)، ۳۰۴-۲۷۷.

۶. جاجرمی زاده، محسن؛ رعنایی کرد شولی، حبیب الله؛ باقری، مسلم؛ الهیاری، احمد و مباشری، علی اصغر (۱۴۰۰). شناسایی الگوی فرهنگ جهادی در نظام اداری ایران، **مجله علمی مدیریت فرهنگی سازمانی**،۱۹(۱۲۲)،۷۰-۹۷.

۷. حجازی، الهه و سلیمانی، حمیده (۱۳۸۹). کیفیت دوستی، تقابل دوستی و تاب‌آوری، مجله علوم رفتاری،۴(۴)،۳۱۹-۳۲۵.

۸. خاکبازان، نوید (۱۳۹۰). **رهنامه جهادی در عرصه فرهنگی**. تهران: انتشارات خادم الرضا.

۹. دهقانی، سیده مهرناز و صفری، امید (۱۴۰۲). آزمون الگوی مفهومی رابطه بین فرهنگ جهادی با بهره‌وری نیروی انسانی و از طریق اخلاق کار اسلامی، **فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی**،۹(۳)،۹۶-۱۱۰.

۱۰. دعاگویان، داود؛ بختیاری، لطفعلی (۱۳۹۵). ابعاد فرهنگی و مدیریت جهادی در تحقق اقتصاد مقاومتی در نیروی انتظامی، **فصلنامه پژوهش‌های مدیریت انتظامی**،۱۲(۱)،۱۱۹-۱۳۶.

۱۱. ذبیح زاده باغلوئی، محمود؛ مقیمی، محمد؛ سید جوادین، رضا و تابان، محمد (۱۳۹۸). طراحی و تفسیر الگوی پیاده‌سازی مدیریت منابع انسانی جهادی، **فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج**،۲۲(۸۴)، ۵۶-۲۵.

۱۲. رحیمی نسب، مهدی؛ سلیمانی، محمد و ولدان زرقانی، احسان (۱۳۹۶). تبیین الگوی مطلوب حرکت‌های جهادی در راستای مقابله با فقر و محرومیت با تأکید بر اجتماع‌محوری و توانمندسازی. ***فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج***، ۲۰(۷۷)، ۸۹-۱۱۱.

۱۳. زارعی، یعقوب و رحمانیان کوشککی (۱۳۹۹). معرفی الگوی علمی شناسایی مناطق بسیارمحروم در جهت هدفمندسازی نظام حرکت‌های جهادی (مطالعه موردی: استان بوشهر، شهرستان دشتی)، ***مطالعات محیطی هفت حصار***، ۸(۳۲)، ۴۱-۶۰.

۱۴. زرهانی، سید احمد (۱۳۹۵). مدیریت جهادی و تفکر بسیجی در آموزش و پرورش، **فصلنامه مطالعات دفاع مقدس**،۲(۳)،۷۱-۸۶.

۱۵. سجاسی قیداری، حمد الله؛ پور طاهری، مهدی و سلیمانی، زهرا (۱۳۹۵). نقش نظام حمل‌ونقل روستایی در توسعه‌یافتگی اقتصادی نواحی روستایی، **مجله برنامه‌ریزی و آمایش فضا**،۲۱(۱)،۲۵۲-۲۲۱.

۱۶. سلمانی، عباسعلی (۱۳۹۶). شایستگی‌های مربی در زمینه تعلیم و تربیت با رویکرد جهادی، **نشریه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی**،۲۵(۳۶)،۵-۳۰.

۱۷. شیخ بیگلو، رعنا (۱۳۹۰). شناسایی مناطق محروم ایران با استفاده از رتبه‌بندی ترکیبی، **مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری**،۲(۷)،۵۳-۷۰.

۱۸. علی محمدی، احمد؛ محمدی، نبی‌الله؛ حمیدی، ناصر و درودی، هما (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر ماندگاری پزشکان متخصص در استآن‌های کمتر توسعه‌یافته و مناطق محروم از دیدگاه آنان، **نشریه پژوهشکده علوم بهداشتی جهاد دانشگاهی**،۲۰(۵)،۵۷۱-۵۸۰.

۱۹. عسکری ندوشن، عباس و صباغچی، مرجان (۱۳۹۶). ارزیابی نیازهای جوانان و اولویت‌های سیاستی مرتبط با آنان در شهر یزد با به‌کارگیری الگوی اهمیت – عملکرد، مجله جامعه‌شناسی کاربردی،۲۹(۲)،۳۹-۶۴.

۲۰. کرسول، جان (۲۰۱۷). **پویش کیفی و طرح پژوهش انتخاب از میان پنج رویکرد روایت پژوهی، پدیدارشناسی، نظریه داده بنیاد، قوم‌نگاری. مطالعه موردی**. ترجمه حسن دانایی‌فرد و حسین کاظمی. تهران: انتشارات صفار.

۲۱. کلهر، رضا (۱۳۸۷). بسیج و سیر تحول در انقلاب، نوآوری و شکوفایی. ***فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج***، ۳۸(۱۵)، ۴۷-۶۴.

۲۲. محمدپور، احمد (۱۳۸۹). ارزیابی کیفیت در تحقیق کیفی: اصول و راهبردهای اعتباریابی و تعمیم‌پذیری. **فصلنامه علوم اجتماعی**، ۱۷(۴۸)،. ۷۳-۱۰۷

۲۳. محسن پور، محدثه (۱۳۹۰). ارزیابی داده‌های کیفی. **مجله کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار**، ۱۶(۳و۴)، ۵۰-۵۵.

۲۴. مقصودی، حمیدرضا و ولدان زرقانی، احسان (۱۳۹۴). ***طراحی و تبیین الگوی مطلوب حرکت‌های جهادی برای تحقق اقتصاد مقاومتی***. تهران: به سفارش پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، مرکز مطالعات ارتش بیست میلیونی.

۲۵. نعمتی پیرعلی، دل آرا (۱۳۹۳). مدیریت جهادی از منظر قرآن کریم. **بصیرت و تربیت اسلامی**، ۱۱(۳۱)، ۷۳-۹۳.

۲۶. نمکین، کوکب؛ شریف‌زاده، غلامرضا؛ مجنونی، حسن؛ فیروزی، فرزاد و لطیفی، مجیدرضا (۱۳۹۰). شیوع سوءتغذیه در دانش آموزان مناطق محروم استان خراسان جنوبی. ***فصلنامه دانش و تندرستی***، ۶(۲)، ۳۵-۴۳.